

ULUSAL GÜVENLİK VE DİNİ ÖZGÜRLÜKLER ÇATIŞMASINDA FENER RUM PATRİKHANESİ

Gözde KILIÇ YAŞIN

-

Analiz No : 2023 / 5

20.01.2023

Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi, bir yandan Türkiyenin düzenlemelerini aşarak uluslararası hukuk süjesi olma arayışlarını sürdürmesiyle bir yandan da Rusya-ABD arasındaki siyasi çekişme ve rekabette Moskova Patrikhanesinin etki alanının daraltılmasındaki rolüyle dikkat çekmektedir. Her iki gelişmenin de siyasi yönü ön plandadır. Bir taraftan da Ortodoks cemaatleri ve daha çok yerleşik kilise düzenini etkileyen ve salt inanç sistemini ilgilendiren bir dönüşüm süreci ve bunlarla ilgili tartışmalar yaşanmaktadır.

Eşsizlik ve Eşitlik Kavramlarının Karışması

Fener Rum Patrikhanesi, Ortodoks camiada iki yönden sorgulanmaktadır. Birincisi, yerleşik Primus-İnter-Pares konsensüsünü tek taraflı olarak iptal ederek bir Primus-Sine-Paribus düzenini getirmeye çalışmakla suçlanmaktadır.[1] Yani eşitler arası birinci konumunu,[2] Ortodoksluk üzerindeki üstünlük iddiasıyla eşitsiz birinci konumuna ilerlemeye çalıştığı ifade edilmektedir. Bunun bir anlamda şeref önceliği makamından mutlak iktidar makamına geçiş olarak tarif edilmesi mümkündür. 1054teki büyük bölünmenin temelinde de Vatikanın kendi makamını en üstte, diğerinin üstünde tanımlaması olduğuna işaretle Fener Rum Patrikhanesinin şimdi aynını yapmakta olduğu ifade edilmektedir. Fener Rum Patrikhanesi, kendi Ortodoksluk versiyonunu yaratmak istemekle de suçlanmaktadır.

Fener Rum Patriğinin, Ukrayna Ortodoks Kilisesine verdiği otosefali tomoslarının (kararname) artık Mesih'ten değil, Kilisenin Başkanı olarak Ekümenik Patriğin kendisinden söz etmekte olduğuna yapılan vurgu,[3] Amerika Başpiskoposu olan eski Bursa Metropoliti Elpidophorosun Patrik'in dengi yoktur. (eşitsiz birincidir) savunusu yaptığı makalesi,[4] Fener Rum Patrikhanesinin diğer tüm kiliseler üzerinde hükümranlık kurma niyetinin göstergesi olarak değerlendirilmektedir.[5] Nitekim tartışmayı yaratan ilk açıklama da bir

sonraki Fener Rum Patriği olma olasılığı yüksek görülen Elpidophorosdan gelmiştir ve Elpidophoros Patriğin Primus-Sine-Paribus olduğunu savunmuştur. Bir noktada Fener Rum Patriği, teologlarca Yeni Roma Patriği, Ukrayna'daki olayların talihsiz gelişiminde bir egemen olarak değil, sanki başka bir güce hizmet ediyormuş gibi bir ast olarak hareket etti.[6] sözleriyle de eleştirilmiştir.

Din Milliyetçiliği

Fener Rum Patrikhanesinin eleştirildiği ikinci husus ise filetizm ya da etno-filetizm (phyletizm/etnophyletism)[7] meselesidir. Burada ince bir husus gözlemlenmektedir. Ortodoksluk zaten milli kilise yapılanmasıdır ve her devletin kendi kilisesi olur, her millet kendi dilinde ayin yapar, milli kilise devletin vatandaş tasavvurunda da rol alır. Filetizmin sapkınlık olarak nitelendirilmesi, Bulgar Kilisesinin kendi yargı bölgesinde kendi kiliselerini oluşturma mücadelesi vermesi üzerine 1872de İstanbulda yerel bir konsülün toplanması ile söz konusu olmuştur. Buna göre Bulgarların kendi dilinde ayin yapma istekleri din milliyetçiliği/milliyetçi din arayışı olarak nitelendirilerek sapkınlık olarak görülmüş ve reddedilmiştir. Gerçi Osmanlı Devleti iradesi konuyu zaten çözmüştür. Yani Osmanlı Devleti, egemenliğindeki topraklarda din işlerini düzenlemeyi de kapsayan kanun koyma yetkisi ile Bulgar Egzarhlığının kurulmasına izin vermiştir ve mesele kapanmıştır. İki kilise arasındaki anlaşmazlık 1945e dek sürmüştür. O gün için Bulgarların kendi ulus-devletlerini kurmadan önce dini bağımsızlığa kavuşmaları dikkat çekicidir. Yunanistan, Romanya, Sırbistan ve benzerleri devlet olduktan sonra ve devlet olmanın bir sonucu olarak otosefali (bağımsızlık) almıştır. Bulgar Egzarhlığı ise Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası iken Patrikhaneden- devlet izniyle- ayrılmıştır. Filetizmin sapkınlık olarak değerlendirilmesi bununla ilgilidir. Burada, yanlış bulunan temelde etnik çıkarları Kilise sorunlarına sokmak ve dini siyasi bir silah olarak kullanmaktır.

Dinin Silah Olarak Kullanılması

Fener Rum Patrikhanesinin Ukrayna topraklarında aynı yargı bölgesini içeren ikinci bir Kilise kurması, filetizm karşıtlığı duruşuyla çelişkili bulunmaktadır.[8] Konunun diğer bir yönü daha bulunmaktadır. Dini ilişkilerde bir etnik grubun egemenliğinin diğerlerine göre genişlemesi de bir tür filetizm olarak adlandırılmakta ve Patrikhane tüm Ortodoksları Helen görme eğilimi ve Helen sınırlarını aşma çabası nedeniyle eleştirilmektedir.[9] Nitekim 1870de Bulgarlar, Patrikhanenin Bulgarlara okullarda dahi Yunanca konuşmaları yönünde uyguladığı baskıyı kaldırmak için mücadele vermiştir.[10] (Mücadele bir yanıyla kimliğe sahip çıkma gayreti içerir. Ancak bir tarafında sermaye birikimi sağlama çabasından, dolayısıyla Bulgar tüccarlar[11] için çatı oluşturma/ticaretteki Rum tekelini kırma niyetinden bahsetmek de mümkündür.) Fener Patrikhanesi o dönemde Osmanlı sınırları içerisindeki özellikle Balkan halkları üzerinde ekspansiyonist bir tutum sergilemiştir.[12] Diğer taraftan bu tartışmaların hiçbir şekilde parçası yapılmamış olsa da Gagavuzların Moskova Patrikhanesine bağlı olanlarında milli kimliğin korunmuş olmasına rağmen özellikle Yunanistanda yerleşik Gagavuzların, keza Ortodoks Türklerin büyük

ölçüde asimile edilmiş olması da bu yaklaşımın bir ürünü olsa gerektir. Dolayısıyla Fener Rum Patrikhanesi, 150 yıl önce de tüm Ortodoksları Helenleştirmeye çalışmakla ve filetizme sapmakla eleştirilmişti. Bugün de yerleşik kilise kuralları hilafına girişimleri ve süreci diğer Ortodoks kiliselerine baskı yöntemine çevirmiş olması filetizm olarak değerlendirilmektedir.

Eleştirilerde özellikle bu hususa işaret edilmiş olmasa da Avustralyadaki Ukrayna kiliselerini kendi yetki dairesine bağlaması[13] tam da bu konuyla ilişkili görülmelidir. Nitekim Kievdeki Kilisenin Moskova Patrikhanesinden ayrılması, Fener Rum Patrikhanesine bağlanarak sağlanmıştı, bu kilisenin diaspora cemaati de Fener Rum Patrikhanesine bağlanmaktadır. Bu durumda, Ukraynada aksi yönde beklenti doğmasına rağmen Ukrayna aslında milli kilisesini kurmayı başaramamıştır. Ayrıca Batı Avrupaya yayılanlar başta olmak üzere Ukrayna diasporası Fener Rum Patrikhanesinin (manevi) yetkisi altına girmektedir.[14] Diğer taraftan Avustralyadaki Ukrayna cemaatinin bağlandığı Başpiskopos da Yunan kökenlidir ve eleştirilen geçmiş kendini yenilemektedir. Moskova Patrikhanesinin etki alanının daralması söz konusuysa da diğer tüm Patrikhaneleri huzursuz edecek şekilde Fener Rum Patrikhanesinin etki alanını genişletmesi söz konusudur.

Ulusal Güvenlik ve Dini Özgürlükler

Letonyanın parlamento kararıyla Letonya Ortodoks Kilisesinin (Riga ve Tüm Letonya Metropolitliği) Moskova Patrikhanesinden bağımsızlığını onaylayarak özerkliğini ilan etmesi de bu çerçevede dikkat çekicidir.[15] Letonya[16] Ortodoks Kilisesinin 350 bin kişilik cemaati etnik Letonyalıları da içerse de ağırlıklı olarak Rustur[17] ve Moskova Patrikhanesi bu kiliseye 1921de özerklik (sınırlı özyönetim) vermiş, siyasi gelişmelerden Kilisenin konumu etkilenmişse de Moskova Patrikhanesi 1992de tekrar Kiliseye özerklik vermiştir.[18] İlgili kanunun gerekçesinde[19] Tüm Letonya toplumu ve ulusal güvenlik için bu düzenlemeye gidildiğine yer verilmiştir. Kanun, hem Kilisenin tüzüğünü derhal kanun değişikliğiyle uyumlu hale getirmesi zorunluluğunu hem de Kilise başkanı, tüm metropolitler, başpiskoposlar ve piskoposların göreve gelmesi ve görevden alınması hakkında devlet kurumlarına bilgi verme prosedürünü düzenlemektedir. Kanun aynı zamanda kilise hukukunun verileri, yani Fener Rum Patrikhanesi ve Moskova Patrikhanesinin eski kararnameleri dikkate alarak hazırlanmıştır.

Letonya Devlet Başkanı Egils Levits, konuya ilişkin açıklamasında Hukukun üstünlüğüne dayanan bağımsız ve demokratik Letonya devletinde Ortodoks cemaatinin kendi özerk ve bağımsız kilisesine ihtiyacı olduğu[20] ifadesini kullanmaktaydı ve kanun tasarısının tüm yetkili devlet kurumları ve Milli Güvenlik Kurulunca incelendiğini vurgulamaktaydı. Normal şartlarda gerek AB gerek ABD açısından ve insan hakları örgütleri açısından özellikle bir ülkedeki azınlık grubun din ve inanç özgürlükleri ile ilgili konularda yapılan bu tür düzenlemeler tepki görür, kınanır ve raporlarda not edilir. Ancak hiçbir tepki, uyarı, hoşnutsuzluk mesajı gelmiş değildir. Dahası Kilise hukuku açısından bir Patrikhane tarafından tanınma gerekliliği, bağımsızlık kararnamesinin (tomos) bir üst kilisece verilmesi zorunluluğu gibi hususlar bu kez diğer kiliselerce hiç gündeme gelmemiştir.

Sadece Moskova Patriği Krillin danışmanı Başpiskopos Nikolai Balasov, Kilise'nin devletten Anayasa ile ayrıldığı seküler bir devlette Kilise işlerine karışmama ilkesinin ayaklar altına alınması yönünde kinayeli bir açıklama yapmıştır.

Her koşulda Letonyanın hukukun üstünlüğü ve demokratik devlet vurgusuyla ve tüm ulusun esenliği ve ulusal güvenlik gerekçesine atıfla düzenlemenin kaçınılmaz oluşunun altını çizerek yaptığı bu düzenleme son derece önemlidir. Kilise-devlet ilişkileri, seküler anlayış, devletin dini düzenlemelere aşırı erişimi açılarından da önemlidir, devlet egemenliğinin sarsılmaz bütünlüğünün ön plana çıkması bakımından da, ulusal güvenlik meselesinin anahtar yapılmasından ötürü de önemlidir.

Fener Rum Patrikhanesi Nereye Gidiyor?

Fener Rum Patriği Barthelomeos, halefine tarihte eşi benzeri görülmemiş bir taht bırakmak yolunda önemli bir mesafe almıştır. Ortodoksluk inanç grupları açısından da en az İstanbuldaki kilisenin patriklik makamına yükseltilmesi ya da 1054deki büyük ayrılık ya da İstanbulun fethi ve millet başı statüsünün tanınması kadar önemli bir tarihi sürecin içinden geçildiği anlaşılmaktadır. Fener Rum Patrikhanesi, ABDnin Rusyayı sıkıştırma ve küresel liderliğini kabul ettirme çabalarını, Avrupa ülkelerinin kontrol edilebilir inanç grupları dizaynı arayışını ve genel olarak tüm riskleri iyi değerlendirerek cemaati yok olmak üzere olan bir kilise olmaktan sıyrılmıştır.

Eylemleri Ortodoks dünyada bir bölünme ve teolojik tartışmalara yol açmışsa da Patriklik makamı açısından dünden, 100 yıl öncesinden hatta İmparator Konstantin döneminden bu yana en güçlü konuma ulaşmaya çok yaklaşmıştır. Bundan sonrasında ya Ortodoks cemaatlerin temel doğrularda, Kilise hukukunda ve teolojik anlayışta tamamen dağılması söz konusu olabilir ya da ABD, AB ve diğer bazı din dışı güçlerin yardımıyla Fener Rum Patrikhanesi kendi yazdığı yeni misyon, yetki ve görevlerini kabul ettirme konusunda daralmış bir çevre üzerinde başarı sağlayacaktır. Yani ya sistem fazla zorlanmadan ve diğerleri aleyhine tek bir etnik kilisenin şişirilmesinden dolayı Fener Rum Patrikhanesini geriletecektir ya da Fener Rum Patrikhanesi özellikle diaspora yani Avrupa ve ABDdeki Ortodoks cemaatlerin yönetimini ele geçirmiş olacaktır. Fener Rum Patrikhanesinin Primus-İnter-Pares konumunu tek taraflı olarak Primus-Sine-Paribus konumuna getirmekle ve yine ilintili olarak filetizm-etnofiletizmle sapmakla suçlanması ya da eleştirilmesi, çatışmanın emareleridir. Buna Kilise hukukunun Letonya örneğinde olduğu gibi önemsizleştirilmesindeki rolü nedeniyle de suçlamaların eklenmesi mümkündür.

ABD ve ABnin yardımı çok boyutludur ve bugün Moskova Patrikhanesi ve ona bağlı kiliseler üzerinde kurulan baskı bunun sadece bir kısmıdır. Günün siyasi konjonktürü özellikle Batı ülkelerindeki diaspora kiliselerinde saldırgan Rusya imajını hafifletmek olarak nitelendirilebilecek tutumları, dolayısıyla sistemin değiştirilmesine büyük tepkiler vermeyi imkânsız kılmaktadır. Yine de bilmek gerekir ki Avusturya-Mödlingdeki St. Nicholas Kilisesi gibi bazı Avrupa cemaatleri de Rusya Dışındaki Rus Ortodoks Kilisesi'ne (ROCOR) katılma eğilimi göstermektedir. Bu durumda Moskova Patrikhanesine karşı verilen mücadelenin bu kez ABD topraklarındaki ROCORa yönelebileceğini söylemek mümkündür.

Ancak Ukrayna Ortodoks Kilisesi örneğindeki gibi ulus devletlerin topraklarında kendine bağlı yeni kiliseler kurma ya da milli kilise olması amacıyla kurulan kiliseleri kendine bağlayarak Ortodoks hiyerarşik yapısına dâhil etme yolu kapanmış görünmektedir. Kendi millet sistemini oluşturmak isteyen devletlerin kiliselerini Moskova Patrikhanesinden bağımsızlaşmak adına başka bir etnik kimliğin yönetim ve denetimindeki Patrikhanesine bağlanmasını kabul etmesi söz konusu olmayacaktır. Letonyadaki hareketin bu konuda yeni bir girişim olduğu açıktır.

Alternatif bir yol olarak Kilise Hukuku açısından kardeşlik temelinde Yunan din adamları ve Yunanca ibadetin tekelinin kırıldığı bir Fener Rum Patrikhanesi mümkündür. Yani Fenerdeki Patrikhanenin, her etnik kökenden din adamının mecliste yer alabileceği ve Patrik de seçilebileceği bir forma dönüşmesi, Ortodoks Kilise kurallarıyla çelişmeyecektir. Ancak bu hem Türk Hukuk sistemine aykırıdır ve bu yüzden gerçekleştirilmesi mümkün olmayacaktır hem de Ortodoksları Helenleştirme, en doğru Ortodoksluğun Helenizmle mümkün olduğu fikrine daha yakın olan Fener Rum Patrikhanesinin gelecek tahayyülünde böyle bir ihtimal bulunmamaktadır. Bu itibarla Letonyanın ulusal güvenlik gerekçesiyle kilise ve din alanına ait bir konuda kanun çıkararak devreye sokması Türkiye açısından da dikkate değerdir.

**Fotoğraf: Başpiskopos Elpidophoros (sol), Patrik Barthelomeos (sağ) - Kaynak: https://ocl.org/archbishop-of-america-elpidophoros-or-the-end-of-all-illusions-about-the-phanar/*

[1] Archpriest Vladislav Tsypin, First Without Equals, 3 March 2020, https://orthochristian.com/128964.html

[2] Terimin doğuşu Antik Roma'da, MÖ birinci yüzyılda, Gaius Julius Caesarın gerçek diktatörlük yetkilerini kullandığında, ancak Cumhuriyet'in yasal çerçevesi içinde eşitler arasında birinci (vatandaşlar) olarak adlandırılmasına uzanır. Bu, işlevsel olarak "birinci senatör", geniş anlamda ise zamanda "birinci vatandaş" (Princeps civitatis) anlamına gelen Princeps senatus konumunu aldığında Augustus Caesar'a da uygulanmıştır. Sonradan terim Kilise alanında da kullanılmıştır. Kilise hukukuna göre, yerel kiliselerin başkanları, hatta idari statülerinde fark olanlar bile güçler bakımından eşittir ve eşitler arası birinci konumda olmak da iktidara değil şerefe atıfta bulunur.

[3] Cypriot Metropolitan: The Russian Church Was Justıfıed In Breaking Communion With Constantinople, The Conclusions of Metropolitan Nikiforos of Kykkos Canonical Study of the Ukrainian Issue, 18 October 2018, https://orthochristian.com/135409.html; Priest Mikhail Ulanov, Ecclesiology Of The Schism: Historical Reflections, https://orthochristian.com/117974.html, 18 December 2018; Pavel Darovski, The

Tomosology of the Patriarchate of Constantinople. Part 3, 11 May 2020, https://orthochristian.com/135057.html

[4] Eminence Elpidophoros Lambriniadis, First Witout Equals: A Response to the Text on Primacy of the Mosvoe Patriarchate, 13 November 2013, https://ocl.org/wp-content/uploads/2015/11/First-Without-Equals-elp2014-01-en.pdf, https://orthodoxyindialogue.com/2019/01/22/the-ecumenical-patriarch-first-without-equals-by-metropolitan-elpidophoros-lambriniadis-of-bursa/

[5] Archbishop Of America Elpidophoros, Or The End Of All Illusions About The Phanar, 4 July 2019, https://ocl.org/archbishop-of-america-elpidophoros-or-the-end-of-all-illusions-about-the-phanar/, karşılaştırınız Panagiotis Andriopoulos, The Russian Church Fulfills the Theory of First Without Equals, 9 January 2021, https://www.johnsanidopoulos.com/2021/01/the-russian-church-fulfills-theory-of.html

[6] Başrahip Vladislav Tsypin, First Without Equals, 3 March 2020, https://orthochristian.com/128964.html; Ayrıca bkz. Truman, Athenagoras, and World Orthodoxy: An Historical Alternative to Current US Relations with Constantinople: Part Two, 21 April 2014, https://blogs.goarch.org/blog/-/blogs/truman-athenagoras-and-world-orthodoxy-an-historical-alternative-to-current-us-relations-with-constantinople-part-two ; Başrahip Seraphim Gan , ROCOR: Patriarch Bartholomew Is Not Free In His Actıons; There Are Forces Behind Him That Are Far From Chrısts Church, 10/28/2018, https://orthochristian.com/116841.html

[7]Phyletizm veya etnophyletism (Yunanca ἔθνος ethnos " ulus" ve φυλετισμός phyletismos "kabilecilik"), 10 Eylül 1872'de İstanbulda düzenlenen yerel konseyde, modern bir kilise sapkınlığı olarak kınanmış olan "filetist (dini) milliyetçiliği" nitelendirmek için kullanılmaktadır. Bu kararda, ırksal ayrımcılık, etnik düşmanlık, nefret ve Mesih Kilisesi içindeki anlaşmazlıklar reddedilmiş ve kınanmıştır. Tanrı Kilisesi içindeki ırklar ve milliyetler ayrımının İncil ve Babalar doktrinine aykırı olduğu ilan edilmiş ve altı Bulgar piskoposu ve eksarhlık ile bağlantılı olanlar tümü Kilise'den dışlanmıştır. Kararı Fener Rum Patriği, İskenderiye Patriği, Antakya Patriği, Kıbrıs Başpiskoposu ve yirmi beş metropolit ve piskopos imzalamıştır. Kudüs Patriği imzalamayı reddetmiştir. "Methodist Quarterly Review", 1872, s. 329, akt. Matthew Namee, The Bulgarian Question and the 1872 Council of Constantinople, Part 4, 4 December 2012, https://orthodoxhistory.org/2012/12/04/the-bulgarian-question-and-the-1872-council-of-constantinople-part-4/; The Bulgarian Schism Began 150 Years Ago, 18 February 2020, https://orthodoxhistory.org/2020/02/18/the-bulgarian-schism-began-150-years-ago/; Archimandrite Grigorios D. Papathomas, Ethno-phyletism and the [so-called] Ecclesial Diaspora (A One-Way relationship of the cause and the effect), https://www.academia.edu/19709864/63._Ethno-phyletism_and_the_so-called_Ecclesial_Diaspora_A_one-way_relationship_of_the_cause_and_the_effect_in_English_-DOC; The 1872 Council of Constantinople and Phyletism, 23 February 2013, https://ocl.org/the-1872-council-of-constantinople-and-phyletism/; Ayrıca Ortodoks bölünmelerde büyük güçlerin rolü ve tavrı konusunda bkz. Jack Fairey, The Great Powers and Orthodox Christendom: The Crisis over

the Eastern Church in the Era of the Crimean War, Palgrave Macmillan, New York, 2015

[8] Anna Stickles, Ethno-Phyletism And The Patrıarch Of Constantinople, 12 June 2018, https://orthochristian.com/117674.html

[9] Phyletism: The Devils Demonic Division, https://kalebatlantaprime.medium.com/phyletism-the-devils-demonic-division-1fcde839a411, 25 February 2021

[10] Osmanlı Devleti, Bulgar Egzarhlığının kurulmasına izin vermekten başka 20 Ekim 1884de de Rum patrikliğinin yetki alanını yeniden belirleyerek, Patrikhanenin baskı uyguladığı Antakya, Kudüs ve İskenderiye kiliselerinin özerkliğini de korumak gayesiyle İstanbuldaki Patrikhanenin doğu kiliseleri üzerindeki yetkilerine son vermiştir. Bu konuda bkz. Gözde Kılıç Yaşın, Fener Rum Patrikhanesinin Hukuki Statüsü, AVİM, 18 Ekim 2022, http://avim.org.tr/tr/Analiz/FENER-RUM-PATRIKHANESI-NIN-HUKUKI-STATUSU

[11] Bulgar tüccar ve aydınlarının Yunan ulusçu grupların (Hetairie) sempatizanı olması hususu için bkz. İlber Ortaylı, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, Timaş Yay., İstanbul 2016, s. 75

[12] Nikos Svoronos, Çağdaş Helen Tarihine Bakış, Belge Yay., İstanbul 1988, s.27

[13] "Archbishop Makarios receives Ecumenical 'vote of confidence' to take Ukrainian parishes under his wing", Neos Kosmos, 13 May 2022, https://neoskosmos.com/en/2022/05/13/news/community/archbishop-makarios-receives-ecumenical-vote-of-confidence-to-take-ukrainian-parishes-under-his-wing/ ; "Archbishop Makarios of Australia is the shepherd of all Ukrainian parishes in Australia", Orthodox Times, 9 May 2022, https://orthodoxtimes.com/archbishop-makarios-of-australia-is-the-shepherd-of-all-ukrainian-parishes-in-australia/

[14] Bu konudaki değerlendirme için bkz. Gözde Kılıç Yaşın, Yeni Dünya Düzeninde İnanç Coğrafyası Dizaynı: Ortodoks Bölünmeler, AVİM, 9 Haziran 2022, https://avim.org.tr/tr/Analiz/YENI-DUNYA-DUZENINDE-INANC-COGRAFYASI-DIZAYNI-ORTODOKS-BOLUNMELER#_ftn1

[15] Paul Goble, Moscow Losing Another Nations Orthodox Church □□□□ Time Latvias, Eurasia Daily Monitor Volume: 19 Issue: 133; Orthodox Church of Latvia seceded from Moscow □ It was a matter of national security, says the President, 10 September 2022, https://orthodoxtimes.com/orthodox-church-of-latvia-seceded-from-moscow-it-was-a-matter-of-national-security-says-the-president/

[16] 2015 yılında yapılan EuroBarometre araştırmasına göre Letonyalıların yüzde 76sı

Hristiyandır. Bunların yüzde 26,2si Katolik (çoğunluğu Lüterian), yüzde 24ü Ortodoks, yüzde 16,6sı Protestandır. Toplam nüfusun yizde 17si Agnostik ve yüzde 4ü Ateisttir. Nüfusun sadece yüzde 7si düzenli olarak dini hizmetlere katılmaktadır. Letonya nüfusu, 2021 verilerine göre 1 milyon 884 bindir.

[17] Na Łotwie działa ponad 1,2 tys. wspólnot religijnych, 23 May 2007, https://web.archive.org/web/20070927190204/http://ekai.pl/serwis/?MID=12767

[18]Святое Православие в Латвии (History of Holy Orthodoxy in Latvia), http://pareizticiba.lv/index.php?newid=48&id=34

[19] Annotation to the draft law Amendments to the Law on the Latvian Orthodox Church, https://www.president.lv/en/media/93253/download?attachment

[20] Announcement by President of Latvia Egils Levits on Amendments to the Law on the Latvian Orthodox Church, 5 September 2022, https://www.president.lv/en/article/announcement-president-latvia-egils-levits-amendments-law-latvian-orthodox-church?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

Yazar Hakkında :

-

Atıfta bulunmak için: YAŞIN, Gözde KILIÇ. 2026. "ULUSAL GÜVENLİK VE DİNİ ÖZGÜRLÜKLER ÇATIŞMASINDA FENER RUM PATRİKHANESİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2023 / 5. Ocak 20. Erişim Kasım 20, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Analiz/ULUSAL-GUVENLIK-VE-DINI-OZGURLUKLER-CATISMASINDA-FENER-RUM-PATRIKHANESI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır